

פרוייקט העלאת יהודי סוריה ולבנון
ראיון (2) עם משה כהן, יד-נתן
תאריך: 20.5.1999
מראיין: אריה כהן

אריה כהן: אנחנו בראיון הראשון דיברנו על העלייה, ההעפלה יותר נכון, והטיפול שלו זכית בכמה מושבים, כפר ורבורג וכפר יהושע. אני מבקש שכראיון הזה תמשיך לגבי מה ארע איתך ועם החבר'ה מסוריה שהיו איתך בכפר יהושע. קצת רקע למה הגעתם לכפר יהושע, זה יכניס אותנו לראיון.

משה כהן: ההחלטה היתה לרכז ... ממספר מושבים לתוך קבוצה אחת הומוגנית שתלך להתיישבות אספו את הילדים מכל המושבים. שלי היה ... כפר ורבורג הגענו לכפר יהושע קבוצה של בין שלושים לארבעים ילדים. זאת לא היתה קבוצה של יהודי סוריה דוקא, אלא היו איתנו ילדי רומניה זאת היתה ההכשרה, הכשרה שהיתה צריכה להיות בסביבות שנתיים. ללמד אותנו את יסודות וענפי ...

ש: אתה אומר שמישהו ניסה או העלה את התכנית הזאת. מי זה היה המישהו הזה?

ת: אנשי הסוכנות היהודית.

ש: בשיתוף עם אנשי המושב?

ת: לאנשי המושב הורידו הוראות. אני יודע שבכפר ורבורג הודיעו לי שבסוף שנת הלימודים הזאת אני עובר יחד עם יתר הנערים שנמצאים לקבוצה ...

ש: מה זאת אומרת הודיעו לך? בא מישהו, נציג של עליית הנוער?

ת: לא. לי לא ... המשפחה אמרה לי. הם קיבלו

ש: מעליית הנוער ...?

ת: הודיעו שהם לוקחים את הילדים ומביאים אותם לכפר יהושע לקבוצה אחת גדולה יותר, כי בכפר ורבורג נשארו מעט ילדים. זאת אומרת כל כפר שהיו לו מעט ילדים ריכזו אותם בקבוצה אחת ולא דוקא מיוצאי סוריה ולבנון. אנחנו התרגלנו כבר, לא היה לנו משנה ... כפר ורבורג. לא היתה לנו בדיוק את הקנאות של ... סורית. שמחנו מאוד. עברנו לכפר יהושע. אני נפלתי ... מאוד מאוד חמה וטובה. בעל הבית היה קצין צה"ל. אז ... סגן-אלוף זה היה חצי אלוהים. היה בא הביתה פעם או פעמיים בשבוע. היתה אשתו ושתי בנות והיה פועל ... במשק. לאט לאט לקחתי ככה פיקוד על המשק פחות או יותר.

ש: היית אז בן?

ת: 15, 16.

ש: וכבר לקחת פיקוד על המשק?

ת: כן. ... היה בא כל יום שישי או כשהיה בא לחופשות, היינו רוכבים על, יוצאים עם שני סוסים, הוא היה בא איתי ואומר לי – בוא תעשה ככה, תעשה ככה

ש: דרך אגב, מי האיש?

ת: סגן אלוף מור-מרקובסקי.

ש: מה השם הפרטי?

ת: לא זוכר. את שמה זכרתי, חיה. חיה מרקובסקי, אחר כך עיברתו את זה למור. איתה הייתי יותר בקשר. שתי בנות נחמדות היו להם, מבוגרות ... היה פועל קבוע ... היינו לומדים ועובדים. חצי יום עובדים וחצי יום לומדים. המחנכת שלנו היתה חיה ארזי. היא הקדישה את כל חייה לנושא הזה ... במסירות נפש.

ש: היא היתה חברת המושב?

ת: כן. היא ריכזה את הנושא. היא לא היתה רק מורה ... זה היה גם אחרי העבודה ובלילה אם היו בעיות, אתה יודע, אם ילד לא הרגיש טוב.

ש: אבל אתם חייתם במסגרת משפחה.

ת: כל אחד במשפחה, אבל אתה יודע, היא היתה באה ומבקרת ורואה ומסתכלת מה חסר. מאד מאד ... מסירות נפש. היום אתה לא רואה את הדברים האלה.

ש: אם אתה מדבר על ענין של ... , ראיתם שם נציגים של העדה הסורית?
ת: לא.

ש: אף אחד?

ת: אף אחד. היה ניתוק מוחלט.

ש: ומעליית הנוער?

ת: היו באים מדי פעם.

ש: אתה זוכר אולי שמות?

ת: לא.

ש: אבל אתה זוכר שמדי

ת: כן, היה מופיע [נציג], היו אוספים אותנו בקבוצה, אם יש מה להגיד, להתלונן. אבל כל הקטע היה עם חיה. היא היתה בשבילנו הכל.

ש: הקבוצה הזאת מנתה כמה?

ת: בסביבות ארבעים ילד.

ש: והסורים?

ת: בתוכם היינו קבוצה של 15.

ש: זאת אומרת הייתם מרכיב די גדול.

ת: כן. היו ילדי יוון, היתה קבוצה של איזה עשרה ילדים. היו ילדי רומניה. מפולניה לא היו, אולי אחד שניים. אבל היתה קבוצה יוונית, קבוצה סורית-לבנונית וקבוצה רומנית שבאו מבית יתומים ברומניה.

ש: אנחנו מדברים על איזו שנה?

ת: '52.

ש: אתה אומר שלמדתם חצי יום. איפה?

ת: היה במרכז הכפר בנין ציבורי של הכפר. שם למדנו. המורים היו באים אלינו ... בית הספר של כפר יהושע והיו מלמדים אותנו. אנחנו למדנו אחר הצהריים כי עבדנו בבוקר. חלק מהמורים היו באים מבית הספר של כפר יהושע. חיה ריכזה את כל הנושא.

ש: זה היה בית ספר תיכון?

ת: כן.

ש: ... כיתה שלכם?

ת: כן, אבל לא כיתה אחת. היו שתי כיתות, לפי רמות, מיועדות לילדי העולים. לא לילדי הכפר.

ש: לא ביקשתם לעבור ללמוד עם כולם, כמו כולם?

ת: אני לא חושב ... די קינאנו.

ש: למה?

ת: תשמע, אתה רואה את קבוצות הילדים שהולכות בבוקר לבית הספר ואתה הולך לעבודה ... אתה הולך לעבודה ואחרי הצהריים, אחרי שעבדת והיית עייף בחצי יום ... עבדת קשה, אבל אתה ... עבדנו שם, עבדנו קשה. ילדים ... עובדים. אחרי זה תמיד הייתי אוכל ארוחת צהריים, מתרחץ, והולך ללמוד. לא פשוט.

ש: מה בעצם למדתם שם?

ת: כל ... בית הספר. למדנו חשבון, עברית, תנ"ך, ספרות, אנגלית. היה לנו אפילו מרד קטן ואז הביאו לנו מורה לאנגלית.

ש: לא היתה לכם? עשיתם מרד כי אתם רציתם ללמוד אנגלית?

ת: כן, כי רצינו ללמוד. למה הם לומדים ואנחנו לא לומדים? אז הביאו לנו מורה.

ש: זה מאוד מעניין. היום אם תראה תלמידים שעושים מרד כדי ללמוד משהו זה יהיה מאוד מפתיע.

ת: ... ממש עשינו מרד. [אמרנו] לחיה – אנחנו לא נכנסים לכיתות אם אתם לא תדאגו [למורה]. ... ריחמתי עליה. היא כל כך כעסה ... טוב, אני אסדר לכם, יהיה בסדר, אל תדאגו ותמשיכו ללמוד.

ש: אבל למה באמת לא למדתם אנגלית כמו כולם?

ת: זאת היתה התכנית ... אותנו.

ש: אתה לא יודע מי הרכיב את תכנית הלימודים?

ת: לא. אני מאמין שחיה ומסגרת המורים של כפר יהושע.

ש: אתה לא חושב שזה היה ענין של עליית הנוער?

ת: לא. עליית הנוער נתנה את התקציב.

ש: והיא לא הרכיבה את תכנית הלימודים?

ת: לא. אני מאמין שיותר חיה עשתה את זה.

ש: לא נראה לך שהם גם מימנו את תכנית הלימודים? את המורים, את המשכורות שלהם?

ת: בטוח שכן.

ש: אתה בטוח שהם מימנו?

ת: כן.

ש: בדרך כלל בעל המאה הוא בעל הדעה.

ת: כן. הם היו נותנים תקציב. אני יודע, חיה אמרה לי, מה שאני הבנתי אז ... חיה אמרה שהיא מכינה את תכנית הלימודים יחד עם מורי בית הספר המקומי. לגבי התקציב, אני מתאר ששילמו להם ... תקציב גלובלי והם יכלו [לקבוע בעצמם]. למה פתאום יש אנגלית וקודם לא היה אנגלית?

ש: היה טעם מיוחד לא ללמד אתכם אנגלית? הייתם ... או משהו?

ת: לא. היא אמרה שאין מורה ולא יכול להגיע ולכן זה.

ש: משהו טכני.

ת: כן.

ש: אוקיי. חוץ מתכנית המקצועות הרגילים לא למדתם משהו ששייך לענין של ההכשרה, רעיונות וכולי? ת: ... חברים מכפר יהושע ... חיה סידרה שפעם בשבוע, ארבע שעות אחרי שעות הלימודים כי חבל לנו על שעות הלימודים הרגילות, יבוא אחד מהחברים מכפר יהושע ויתן לנו את הפרקים של עזרה הדדית ושל אגודה שיתופית ושל אשראי. כל הדברים האלה שמושב חי מהם. למשל עבודה שכירה. הם מאוד הקפידו שלא תהיה עבודה שכירה אלא מסודרת, שלא כל אחד יקח לעצמו פועל.

ש: חוץ מהמשק הפרטי של כל אחד.

ת: לא. גם המשק הפרטי. אם היית צריך פועל היית צריך ללכת למזכירות ולבקש. המזכירות היתה צריכה להחליט אם לתת לך או לא לתת לך. לא יכולת להעסיק אף פועל.

ש: אני רואה שאצל מור היה פועל.

ת: אצל מור היה פועל, בסדר

ש: זה בגלל שהוא היה איש קבע?

ת: הביאו למזכירות והמזכירות החליטה שמכיוון שהוא איש קבע והוא נותן למדינה אז נותנים לו פועל.

ש: אתה אומר שעבדתם בבוקר. העבודה הזו היתה תחת הדרכה?

ת: של בעל המשק.

ש: רק של בעל המשק?

ת: כן.

ש: לא הייתם במתכונת כזאת של בית ספר חקלאי?

ת: לא. שום דבר. אתה היית במשק, עבדת במשק. בעל הבית לימד אותך. אתה למדת ... אני זוכר ... פרג. אתה יודע שמפרג עושים הלא את החשיש. [היה שם] גם פרג, גם תפוחי אדמה.

ש: את ההרואין יותר נכון, לפי מה שאני יודע. סמים ...

ת: דרך אגב זה פרח מאוד יפה.

ש: כן.

ת: כל העבודות האלה הם עשו. היו זורעים ... לקראת החורף. יצא עם זוג סוסים ... זהו. אז אני עבדתי עצמאי מאוד. כל החבר'ה קינאו בי – מה, לך אין בעל בית, לנו יש.

ש: כן.

ת: אני זוכר מקרה מיוחד. היו איתנו שתי בנות מסוריה בכפר יהושע. ההורים שלהן באו לארץ ולקחו אותן. החזירו אותן לסוריה.

ש: מה היתה הסיבה?

ת: לא יודע. ההורים באו יום אחד לחיפה והגיעו לכפר וביקשו את שתי הבנות. שאלנו אותן לאן הן נוסעות, הן אמרו שהן הולכות עם ההורים וחוזרות לסוריה.

ש: זה מעניין. אתה מדבר איתי על אחרי קום המדינה.

ת: אחרי קום המדינה. אני לא יודע אם הן נסעו לסוריה, אולי הן נסעו למקום אחר, אבל אני יודע שהן עזבו. ההורים באו ולקחו.

ש: אז נשאתם פחות שתי בנות.

ת: כן.

ש: אוקיי. אז אתה מסיים את בית הספר התיכון הזה.

ת: אנחנו סיימנו כיתה י' ועברנו לכפר הירוק.

ש: זאת היתה תכנית-אב מה שנקרא להעביר אתכם לשלב ...

ת: כן. תכנית הכשרה בכפר הירוק, בית ספר חקלאי לכל דבר. הלכנו ולמדנו שם שנתיים, עד הצבא. כל אחד התמחה בענף. אני בענף הפלחה, אחר כך מטעים, ירקות. החלטנו יחד עם בית הספר. זאת היתה באמת הכשרה מאד ... זה היה בית ספר שהיו לו אמצעים, שעליית הנוער מימנה אותו אז. הכפר הירוק הוקם למעשה עבור עליית הנוער ועל ידי עליית הנוער. אחר כך התקבלו לשם כל אנשי העשירים מהסביבה. אבל סך הכל היו שם חברות נוער, אנחנו לא היינו חברת הנוער היחידה. היו לפנינו. היתה קבוצה שאספו אז מהמושבים ... מכל המושבים שהוקמו בשנות החמישים אספו ילדים לתוך בית הספר הזה.

ש: זאת היתה פנימיה?

ת: פנימיה ... החיים מושלמים. הפרק הנחמד היה על ... שם למדנו עוד שנתיים. למעשה סיימנו את התיכון. משם הלכנו לצבא. כשהלכנו לצבא, היינו צריכים ללכת לנח"ל. חלק היה צריך ללכת, גייסו אותנו ... היו הולכים ומתגייסים. אתה זוכר את התקופה הזאת?

ש: כן. גדוד 50 [של הנח"ל].

ת: כן. אני מאותה קבוצה הלכתי לצבא ולא הלכתי איתם לנח"ל. הם אחר כך הקימו את מושב לכיש, הקבוצה שלנו.

ש: הקבוצה שלכם הקימה את מושב לכיש?

ת: הצטרפה לעוד קבוצה אחת ויחד הקימו את מושב לכיש.

ש: היו שם סורים?

ת: כן. החלל הראשון של מושב לכיש היה סורי.

ש: אתה יודע מי זה?

ת: אברהם זיבה. אשתו עדיין בחיים.

ש: במושב לכיש?

ת: לא. היא עזבה את המושב. הם היו מהקבוצה שלנו בכפר הירוק. גם הוא וגם היא.

ש: כמה ילידי סוריה היו במושב לכיש?

ת: היתה קבוצה של איזה עשרים, חמישה עשר מסוריה ולבנון.

ש: כן, אבל אתה אומר שהקבוצה המקורית שלכם היתה 15. אני מבין שבכפר הירוק ...

ת: התחברו עוד.

ש: ילדים מסוריה ולבנון שלמדו שם?

ת: כן.

ש: הם לא היו בכפר יהושע?

ת: לא. נפגשנו בכפר הירוק. יחד התגבשו לגרעין שעלה להתיישבות וקיבל את לכיש, מושב לכיש ממש.

ש: באיזו שנה הם הקימו אותו?

ת: '55, '56.

ש: זאת אומרת שחזר מניצני עוז אתה מספר לי שיש עוד מושב אחד

ת: שהיתה בו קבוצה של לבנונים וסורים.

ש: הבנתי. בכפר הירוק אתם למדתם בתיכון, בכיתות הרגילות. אבל גם בכפר הירוק אתם גובשתם

קבוצתית כל גרעין בפני עצמו?

ת: כן. הגרעין שלנו שבא מכפר יהושע או מכפרים אחרים שהתווספו אלינו, היינו כאילו גרעין אחד,

קבוצה אחת.

ש: איך קראו לגרעין שלכם בכפר הירוק?

ת: לא זוכר.

ש: מה קרה איתם בלכיש, אתה יודע?

ת: הקימו מושב לתפארת. רובם נשארו שם עד כמה שאני יודע. זהו. אני הייתי בהתחלה די קשור איתם.

כשהייתי בצבא הייתי בא לבקר. אז הם עוד לא התחתנו. אחר כך לאט לאט התמסדו, היו זוגות.

ש: אתה זוכר את התקופה הזאת שהיית מגיע אליהם, גרעין זה בדרך כלל ארבעים, חמישים, נכון?

ת: כן.

ש: ועדיין הקבוצה הסורית היתה שם 15, 20?

ת: כן. בין 15 ל-20. אני זוכר את בן-דב. סורי. יושב שם עד היום.

ש: כן.

ת: אני הלכתי לצבא. גמרתי את הצבא. נקראתי על ידי בן-גוריון ללכת ולהדריך את המושבים החדשים.

אז היתה עלייה גדולה ובן-גוריון קרא לכל בוגרי בית הספר החקלאי לבוא ולהדריך. עם השחרור נרשמנו

ושלחו אותנו להכשרה ... שנתיים כמעט. היינו בהכשרה, גמרנו אותה ויצאנו למושבים. אני יצאתי למושב

אחיהוד. הדרכת אותם קרוב לשש שנים. הייתי המדריך שלהם ושל עמקה. באחיהוד פגשתי את אשתי.

היה לה חדר הדרכה באחיהוד. גם היא באה במסגרת הקריאה של בן-גוריון להדרכה. היא הדריכה

כמדריכה חברתית-כלכלית באחיהוד.

ש: אשתך ממוצא תימני?

ת: כן. היא באה משעריים. ממש אסלית. בכל כפר כזה היתה קבוצה שהיה בה מדריך חקלאי, מדריך חברתי, מדריכה, חובשת. בערך קבוצה של שלושה ארבעה בכל מוסד כזה. ככה הכרנו. אני הייתי אחרי צבא ... שם הכרנו והתחתנו באחיהוד.

ש: יפה מאד. אני מבין שלאחר מכן עברתם לנהריה?

ת: לא. עברנו לקרית חיים. קניתי בית קטן של חדר וחצי עם מגרש. ... מגרשים. באותה תקופה לא יכולת לקנות בקרית חיים אם לא באת עם פנקס אדום. קיבלנו שם את המגרש ובנינו בית. אחרי מספר שנים אמרתי לעצמי שאני מדריך כל כך הרבה אנשים, למה שאני לא אעשה למען ביתי מה שנקרא. אני אלך לקנות משק, מה שאני מלמד את כולם. חיפשתי פה באזור כי עבדתי פה. אני הייתי פה אחראי ... הסוכנות היהודית, הוקם מינהל ההדרכה במינהל ההדרכה היה מנהל לשכה כמוני והיה סגן שלו שהיה ממונה על ההדרכה. אני קיבלתי תפקיד פה. בנוסף לזה ניהלתי רפת. היתה פה רפת, איפה שהמטע היום, אתה יודע.

ש: כן.

ת: היתה פה רפת נסיונית. ניהלתי אותה גם כן במסגרת הזו. קניתי אז את המשק בנהריה. מ-73' אני בנהריה.

ש: היום אתה כבר סבא לילדים, נכון?

ת: כן. יש לי ארבעה נכדים.

ש: הענין של המרכיב הסורי, התרבות, השפה הערבית, כל מה שכרוך בזה, המאכלים, המטבח. את כל הדברים האלה אתה ביקשת להנחיל לילדים, לנכדים?

ת: אגיד לך את האמת, המאכלים זה כן. אחותי עושה את המאכלים המסורתיים.

ש: היא גרה גם כן בנהריה?

ת: היא גרה בעפולה. הילדים מאד אוהבים את מה שהיא עושה ועל זה אנחנו ... מה שנקרא. אבל יתר הדברים, בלי שום הדגשה מיוחדת.

ש: ניסית ללמד ערבית את הילדים?

ת: לא.

ש: למה?

ת: הם הלכו למסגרת בית הספר הרגילים. ... הנחיה כללית מה שצריך היה להיות.

ש: לא מצאת לנחון להדגיש את הענין הזה.

ת: לא.

ש: תרשה לי לחזור אל לכיש. היית בצבא, אמרת שבאת וביקרת. זה נמשך בטח כל תקופת הצבא, עד שהתחתנת למען האמת, לא?

ת: עד שגמרתי את הצבא.

ש: כל התקופה הזאת שהיית בצבא, הגרעין, אותם 15, 20 ילדים סורים, עדיין היו שם?

ת: כן.

ש: ותיפקדו וכל אחד הקים לעצמו שם משק?

ת: מי שהתחתן קיבל משק. לא כולם היו נשואים.

ש: כמה נשארו שם מילדי סוריה?

ת: היום?

ש: בשנות החמישים והששים?

ת: בסביבות ה-10, 15.

ש: אתה ציינת קודם את בן-דב, נכון?

ת: כן.

ש: בן-דב מה?

ת: לא זוכר. אם תגיע ללכיש ותשאל גם לא יגידו לך מי זה.

ש: מי עוד אתה זוכר? בנות אתה זוכר?

ת: יפה, אשתו של ...

ש: אשתו של אברהם זיבא?

ת: כן.

ש: מי עוד?

ת: לא זוכר.

ש: אתה מקיים היום קשרים עם ארגון יהודי סוריה או משהו בסגנון הזה?

ת: לא.

ש: ענין של מורשת או

ת: לא. לא נקראתי על ידי אף אחד ואני לא ...

ש: אתה יודע על עוד מושבים שיש בהם גרעינים של יוצאי סוריה ולבנון מאותה עלייה בשנות הארבעים

או טיפה יותר מאוחר? חוץ מניצני עוז שאתה בטח מכיר.

ת: כן. אני הכרתי בניצני עוז כי זה בדרך מה שנקרא.

ש: מה זאת אומרת בדרך?

ת: במסגרת ההכשרה שלנו, של הקבוצה, נסענו פעם לניצני עוז ...

ש: זה נקודה מעניינת. אתה מוכן קצת לפרט עליה. מה פתאום הגעתם לניצני עוז?

ת: באחת השיחות שהיו לנו בכפר הירוק כשדיברנו על מה אנחנו רוצים, כשחיפשנו מקום, אחת ההצעות

היתה ניצני-עוז כי בניצני-עוז היה כבר גרעין קודם שלנו סורי-לבנוני. חלק מהסורים והלבנונים.

ש: ואתה היית מודע לו?

ת: הייתי מודע לו, כן.

ש: הם עשו את אותו מסלול שאתם עשיתם?

ת: אני לא יודע אם הם עברו את הכפר הירוק.

ש: הם היו בוגרים מכם.

ת: כן.

ש: היו מחזור קודם?

ת: קודם לנו. אנחנו כאילו היינו צריכים ללכת להשלים אותם שם. בסוף ... החליטו החברה להצטרף ללכיש, לאותו גרעין כי אלה היו יהודי סוריה ... זה היה גרעין שלם שם.

ש: אתה מוכן לספר על המפגש בניצני-עוז? מה עשיתם שם?

ת: אנחנו היינו שם פעם אחת או פעמיים או כמה פעמים.

ש: עם מי נפגשתם שם, אתה זוכר?

ת: לא זוכר. עם מישהו מתנועת המושבים

ש: מישל?

ת: יכול להיות.

ש: משה?

ת: את ... משה אני מכיר. הוא היה בתנועת המושבים ...

ש: הוא אחד המקימים של ניצני עוז, מהגרעין המייסד הסורי.

ת: כבר ראינת אותו?

ש: כן. הוא היפנה אותי אליך. אתה לא הכרת אותו אז?

ת: אז הכרתי אותו.

ש: אה, כן הכרת אותו?

ת: כן. הם הציעו לנו לבוא אליהם ולשקול. [אמרו] – לאן אתם הולכים להתיישבות לאחר הצבא? בואו, תתארחו.

ש: חוץ מבני מוצרי למה זה לא התממש?

ת: כי היתה הצעה יותר טובה בלכיש.

ש: מאיזו בחינה יותר טובה?

ת: התיישבות חדשה לגמרי, בסיס חדש, מקום חדש.

ש: רציתם להתחיל מהתחלה מה שנקרא.

ת: אפילו קרית גת לא היתה, אתה יודע. היה ממש מדבר שומם. אתה יודע, רוח חלוצית ...

ש: חלוציות.

ת: ... להכי קשה. כמו שהיום הבנות, הבת שלי לא רוצה קל"ב. לא רוצים קל"ב, רוצים רחוק.

ש: חוץ מניצני-עוז ולכיש אתה מכיר עוד גרעיני סוריה ולבנון שהתיישבו באיזה מקום?

ת: לא.

ש: על קיבוץ תל קציר שמעת?

ת: אני מכיר, אבל לא ...

ש: אתה יודע שהגרעין שם גם כן היה [סורי]. לא היה לך שום קשר?

ת: לא.

ש: היה שם גרעין שגם ילדים סורים הקימו אותו. מגרעין מאפיקים.

ת: מאפיקים כן. באפיקים היה.

ש: היה גרעין די גדול אבל משם יצא גרעין "שיבולת" להקים את תל קציר. אתה לא

ת: לא היה לי קשר איתם.

ש: אז חוץ משני המושבים האלה אתה לא יודע על שום דבר, על מושב שהמייסדים הם ילדי סוריה ולבנון?

ת: ... לא.

ש: הבנתי. אתה רוצה לסכם את התקופה ואת ההיקלטות? כמה מילות סיכום, משפטי סיכום?

ת: בסך הכל זה היה דבר גדול ואנחנו גדלנו ... חוץ לארץ ... בה את המדינה ואת ההתיישבות. אבל התקופה היתה קשה, מאוד קשה. היו ילדים ללא הורים. לא הייתי מאחל לאף אחד. היתה תקופה יפה בכל הנושא הזה של הכפר הירוק התרוממות הרוח היתה בקריאה של בן-גוריון ללכת ולהדריך. כשבא היום ילד ... אתה הולך להדריך ... לאו דוקא את עדתך תשמע, בכל אופן להקים משק בארץ ולעשות אני את הילדים שלי לא הייתי שולח בגיל שבע.

ש: כן, אני מתאר לעצמי. שאלה נוספת לגבי שאר המשפחה שלך – אתה סיפרת לי קודם על אחות אחת לפחות שאיתה היית. מה קרה איתה?

ת: קודם כל אנחנו ארבעה אחים ואחות אחת. האח הגדול היה בארץ פעם אחת וחזר ללבנון.

ש: באיזו שנה הוא הגיע? גם כן בשנות הארבעים?

ת: בשנות הארבעים המוקדמות. היה פה איזה שנתיים, לא הצליח להיקלט, חזר חזרה ללבנון ...

ש: הוא היה בקיבוץ?

ת: לא.

ש: בתל-אביב?

ת: כן. הוא חזר ... ועלה לארץ ב-58'.

ש: הוא עלה בעקבות מלחמת האזרחים בלבנון? בגלל זה?

ת: כן. עזב את הכל.

ש: הוא היה בביירות?

ת: כן. אחי השני רחמים הוא היה ... של תנועת ההתיישבות. הוא עלה לארץ בשנות הארבעים המוקדמות והיה חבר קיבוץ גזית.

ש: הוא היה בגרעין המייסדים?

ת: כן. היה להם גרעין של יהודה סוריה ולבנון, ותורכים.

ש: אז הנה, עוד משהו שאתה כן יודע עליו.

ת: כן. זה קיבוץ, לא מושב.

ש: כן, קיבוץ, בהחלט.

ת: הוא היה בין המייסדים של הקיבוץ.

ש: כמה היו ילדים מסוריה ולבנון בגזית?

ת: לא זוכר, אבל קבוצה די גדולה.

ש: באיזו שנה הם עלו ... ?

ת: בשנת 48' או עוד לפני קום המדינה. הוא עזב ... וגר בכפר אתא. יש את אחותי, היא עלתה עם ההורים ב-56'. למה אני זוכר את השנה? איברהים אל-אוול ... נמל חיפה היה הקרב על ... באותו יום הם נכנסו לנמל חיפה מתורכיה. הם נסעו מלבנון לתורכיה ומתורכיה להנה.

ש: זה היה בטיסה?

ת: באניה. מביירות לאיזמיר.

ש: הם עלו ב-56'?

ת: כן.

ש: איפה הם התיישבו?

ת: בעפולה.

ש: למה דוקא בעפולה?

ת: כי אחי שהיה חבר קיבוץ גזית רצה שהם יהיו קרובים אליו והעיר הכי קרובה היתה עפולה. הם רצו ללכת לחיפה כי עיקר המשפחה היתה בחיפה. הסבתא שלי היתה עוד בחיים. אבל הוא אמר – בואו, תהיו קרובים אלי, אני אוכל יותר לעזור לכם.

ש: בעפולה היו סורים?

ת: היו, בטח.

ש: אני מבין מהבטח הזה שהיתה קבוצה נכבדה.

ת: אני זוכר את המשפחה כשהייתי בא, היתה המשפחה שלנו ועוד כמה משפחות.

ש: אתה זוכר אולי שמות או כמה זמן הם היו? מה היה הוותק שלהם?

ת: הם באו לפנינו.

ש: לפני 56'.

ת: כן.

ש: אתה אומר כמה משפחות.

ת: היו כמה משפחות, כן.

ש: היה להם בית כנסת בנפרד לעולי סוריה?

ת: לא. בית הכנסת היה עם העדה המרוקאית ביחד.

ש: איפה בעפולה?

ת: עפולה עלית.

ש: עד היום הם חיים שם?

ת: אני לא יודע אם כולם חיים שם אבל אני יודע שהיו שם כמה משפחות.

ש: אתה זוכר אולי שם משפחה אחד, אולי חרוט לך בזכרון?

ת: לא. אני הייתי בעפולה ... בהדרכה, הייתי בא הביתה ביום שישי וחוזר בשבת, לא הייתי מעורה.

ש: אבל היית מגיע לעפולה למשפחה שלך?

ת: כן, בטח. הורים, מה.

ש: אוקיי, אז הם חיים בעפולה.

ת: ההורים חיו בעפולה. אמא נפטרה ראשונה מהתקף לב בגיל 59. היה לי סבא מעל גיל 100.

ש: שחי איתם?

ת: אבא של אבא. לקחה אותו לבית הכנסת, זה היה יום שבת, ונפלה לאחר מכן הוא נפטר אבא נשאר לבדו, היה אצל אחותי כמה שנים טובות. בסוף היה בבית אבות בעפולה. הוא נפטר בגיל 80 ומשהו.

ש: ושאר האחים?

ת: אז יש לי שני אחים בעפולה, אח אחד בכפר אתא, זה רחמים, ואחות בעפולה.

ש: זאת אומרת שהיא לא המשיכה במסלול כמוך. באיזה שלב היא עזבה את ההכשרה המושבית?
ת: אחותי לא היתה בהכשרה אף פעם.

ש: אבל אתה אומר שהיא היתה איתך כשהייתם ילדים.

ת: לא. ... אני עזבתי את הבית בגיל שבע, וב-56' פגשתי אותה בפעם הראשונה.

ש: אז היא לא הייתה איתך?

ת: לא.

ש: אני מתבלבל עם מרואיין אחר, סליחה.

ת: היא לא היתה איתי. היא עלתה ב-56' לארץ, נכנסה לבית ספר, דאגנו שתגמור תיכון. לזה אני כבר דאגתי. אז עוד היו משלמים בשביל תיכון.

ש: בעפולה?

ת: בעפולה. אחר כך התחתנה ומצאה מקום עבודה במס הכנסה. בעלה היה יליד מצרים היה בחיל האוויר הם חיים עכשיו בעפולה, יש לה שתי בנות ובן.

ש: שאלה אחרונה, בתקופה שהם חיו בעפולה אני מבין שלהורים היה קצת קשה.

ת: מאוד קשה.

ש: מאוד קשה אפילו. במה אבא עבד? מה היתה הפרנסה?

ת: הוא היה אציל נפש מהבחינה הזאת. בחוץ לארץ הוא לא היה עשיר גדול, עבד בחנות לדברי כתיבה, כמו קרביץ היום. היתה חנות גדולה, יפה פה הוא בא לארץ ולא מצא שום דבר. הלך לעבוד בדחק. אז עבדו בדחק לראות אותו זה היה קשה, לא פשוט. הוא אמר – אני הולך לעבודה ברצון, שתדעו לכם. אף אחד לא כופה עלי.

ש: אמא היתה בבית, אני מבין.

ת: אמא היתה בבית. עקרת בית. הם חיו מזה והיו להם קצת חסכוניות ואנחנו עזרנו. היה בסדר.

ש: אתה יודע על פניה של המשפחה, של האבא ... לאיזה שהוא ארגון של יוצאי סוריה שהיה כאן בחיפה, איזה ועד עזרה, או בתל-אביב? לקבל מהם איזו שהיא עזרה?

ת: לא.

ש: אתה לא יודע.

ת: אני יודע שלא פנו. היו מאוד גאוותניים.

ש: לא רצו להזדקק לעזרה.

ת: שום דבר, כלום. מהבחינה הזאת, אבי וגם אמי [אמרו] מה שיש ברוך השם אמי היתה ציונית גדולה. אבי לא כל כך .

ש: מאיפה זה בא לה? היא התחנכה במסגרת?

ת: לא יודע.

ש: טוב, כהן משה אני מאד מודה לך. העשרת אותי בכמה דברים שממש חדשים לי ועל כך תודה.